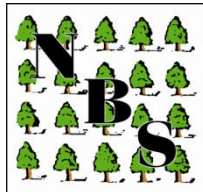

DE HOOGSTAMBOOMGAARD ALS LEERSCHOOL VOOR DE TOEKOMSTIGE FRUITTEELT

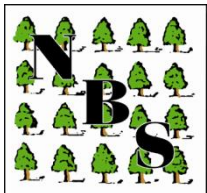
Paul Van Laer

Nationale Boomgaardenstichting v.z.w.

MODERNE INTENSIEVE FRUITTEELT

- Persoonlijke ervaringen
- Landbouwopleiding: streven naar maximale producties, minimale kwaliteitsverliezen, maximale uniformiteit
- Ten koste van...?
→ dergelijk systeem is niet altijd streven naar maximale kostenefficiëntie

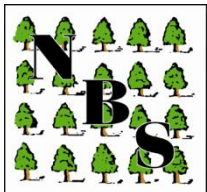

INTENSIEVE FRUITTEELT

○ Gevolgen:

- Op “veilig” spelen door inzetten van pesticiden (meestal preventief)
- Inzet kunstmeststoffen om maximale productie te bereiken
- Monoculturen in intensieve aanplantingen
- Zeer “clean” telen

→ Zeer drastisch verlies aan biodiversiteit

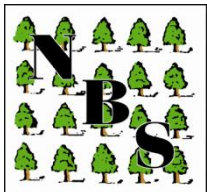

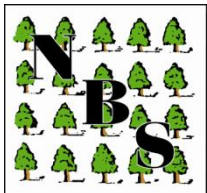
VERLIES VAN BIODIVERSITEIT IN DE FRUITTEELT

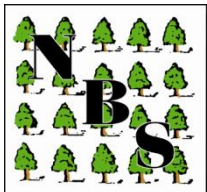
○ Gevolgen:

- “Sleutelparasieten” nemen de bovenhand
- Pesticiden werken niet meer: RESISTENTIE-OPBOUW
- Enkele natuurlijke belagers van de sleutelparasieten worden terug ter hulp geroepen: begin van de “geïntegreerde fruitteelt” (IPM*)
  - Roofmijten tegen spint en roestmijt (peren- of appelteelt)
  - Sluipwespen tegen wollige bloedluis (appelteelt)
  - Roofwantsen tegen perenbloedvlo (perenteelt)

*Richting is oke, maar streefdoelen van de intensieve fruitteelt blijven dezelfde; slechts zeer beperkte winst voor de biodiversiteit (vermijden van zeer breedwerkende middelen)

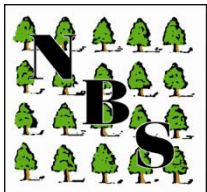

DE HOOGSTAMBOOMGAARD: EEN ECOSYSTEEM IN EVENWICHT

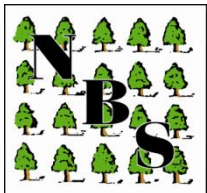
Ervaringen met boomgaarden en collectiepercelen (ook intensieve laagstam) met ZERO-INPUT (= geen pesticiden en zonder kunstmeststoffen)

- Zeer grote biodiversiteit aanwezig
- Belagers en hun predatoren zijn aanwezig, maar ontwikkelen bijna nooit tot echte plaag → natuurlijk evenwicht
- Vb: in hoogstamboomgaarden vindt men bijna nooit rode spintmijt, roestmijt, perenbladvlo en slechts weinig wollige bloedluis, roze appelluis, ...

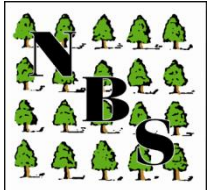

BOOMGAARD MET ZERO-INPUT, OOK EEN EVENWICHTIG ECOSYSTEEM VOOR SCHIMMELS

- Meest opvallende ervaring: In een evenwichtige boomgaard zijn er niet meer, dikwijls zelfs minder infecties van de problematische schimmelinfecties in de intensieve aanplantingen
- → hoogstamboomgaarden en intensieve collectiepercelen; zonder schurft, weinig witziekte en vruchtboomkanker, nauwelijks vruchtrotschimmels, ...

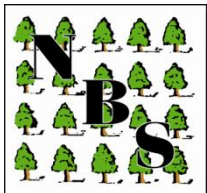

BOOMGAARD MET ZERO-INPUT, OOK EEN EVENWICHTIG ECOSYSTEEM VOOR SCHIMMELS

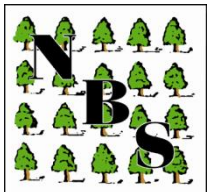
Onderling evenwicht tussen de schimmels?

- Betere weerstand van de boom zelf (natuurlijke weerstandstoffen fytoalexinen/salvestrolen), blijven beter aanwezig en werkzaam in een systeem zonder chemische fungiciden, insecticiden, ...
- Inname van ecologische niches door verschillende organismen, die mekaar onderling beconcurreren
- Invloed van veel genetische diversiteit
- Minder stikstof → minder sterke “malse” groei → minder infectiekans

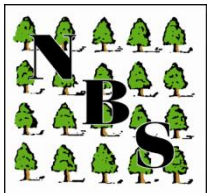
WELKE ELEMENTEN BEVORDEREN HET ECOLOGISCH EVENWICHT IN HOOGSTAMBOOMGAARDEN?

- ZERO-INPUT pesticiden:
  - Ecologisch evenwicht tussen insecten, mijten, spinnen, virussen, bacteriën...
  - Ecologisch evenwicht tussen schimmels, gisten, bacteriën, ...
- ZERO-INPUT chemische meststoffen:
  - Geen groeischokken
  - Minder stikstofrijk blad
  - Evenwichtige groei, tijdige groeistop

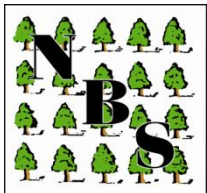
WELKE ELEMENTEN BEVORDEREN HET ECOLOGISCH EVENWICHT IN HOOGSTAMBOOMGAARDEN?

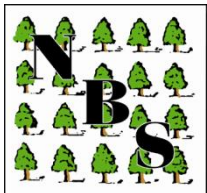
- Gezonde, ‘levende’ bodem met grote diversiteit
  - Evenwichtige voedingstoestand voor bomen
  - Hoog humusgehalte: buffer voor vocht en voedingselementen
  - Goede water-luchthuishouding
  - Goede capilariteit en vochtbehoud door bedekking van het bodemoppervlak met humus of door begroeiing
- Grote biodiversiteit in boomgaard en omgeving
  - Biodiversiteit in “lagen”
    - Bodem
    - Grassen- en kruidenlaag
    - Struikenlaag (hagen, houtkanten, struikvormige fruitteelt tussenin of in omgeving)
    - Kronenlaag (verschillen in schors- en houtstructuren tussen oudere stam, dikke en dunne takken, jonge twijgen)

WELKE ELEMENTEN BEVORDEREN HET ECOLOGISCH EVENWICHT IN HOOGSTAMBOOMGAARDEN?

- Biodiversiteit door voldoende dood hout in de boomgaard (zie relatie houtkevers, wilde bijen, vogels, holenbroeders, overwinteringsplaatsen, ...)
- Diversiteit in geteelde soorten en variëteiten: grote genenpoel verhindert specialisatie van bepaalde belagers naar bepaalde variëteiten (bv. schurft op de Golden Delicious en haar afstammelingen)
- Respect voor de natuurlijke groeiwijze van de soort en variëteit

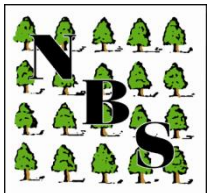

EVENWICHTEN DIE MOEILIJKER TE BEREIKEN ZIJN

- Wormstekigheid (appel- en perenmade)
- Kersenvlieg in kersen
- Virussen, mycoplasmen die makkelijk verspreid worden maar waarvan we dikwijls de overdragers (vectoren) niet kennen... vbn: Little Cherry Virus, Apple proliferation (heksenbezemziekte)
- Invasieve belagers zoals de Suzukii fruitvlieg in kersen
- ...

Klimaatveranderingen sturen ecologische processen in de war en zorgen voor onevenwicht!

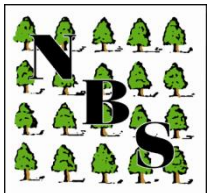
Natuur herstelt zich, maar op welke termijn!?

IEDERE VARIËTEIT BIEDT MOGELIJKHEDEN

- Belang van genetische diversiteit
- Variëteitenbehoud tegen genetische erosie
- De robuustheid, weerstand tegen ziektes en plagen, behoud van vitale groeikracht...zijn afhankelijk van de diversiteit aan genen.

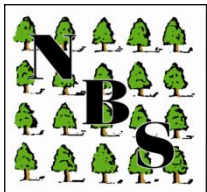
Voorbeeld: collectieperceel met meer dan 150 verschillende appelvariëteiten: nagenoeg weinig of geen infecties!

IEDERE VARIËTEIT BIEDT MOGELIJKHEDEN

- De laatste decennia (± 50 jaar) verengden de selectiecriteria
  - Dessertvruchten, goede zuur-zoetbalans
  - Hard, knappend, goed bewaarbaar, niet snel melig
  - Hoge en regelmatige producties
  - Goed uitzicht (felle blos of uniform gekleurd, niet ruw, regelmatige vorm, zo veel mogelijk vruchten $\text{\O}70\text{-}80$ mm)
- Golden Delicious, Granny Smith en Red Delicious: 1ste grote monoculturen ; later gevolgd door Jonagold, Gala...

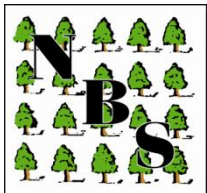
! Courante plagen passen zich aan aan de meest geteelde variëteit. Vb: appelschurft.

IEDERE VARIËTEIT BIEDT MOGELIJKHEDEN

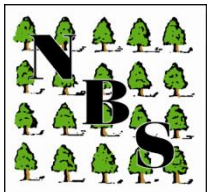
- Variëteiten uit de hoogstamboomgaarden van weleer:
  - Zeker niet allemaal geteeld als dessertappel (sommigen wel vanwege zeer lange houdbaarheid of zeer vroege rijping)
  - Andere kwaliteitsnormen
  - Sommige speciaal voor bepaalde verwerkings- of gebruiksdoelen: stroop, sap, drogen

Maar vooral: ze werden begin vorige eeuw geteeld in boomgaarden met zero-input → robuust genoeg om gezond, vitaal & productief te blijven.

IEDERE VARIËTEIT BIEDT MOGELIJKHEDEN

- Wat leren we hieruit voor de toekomst?
  - Genetische diversiteit in het fruitlandschap is zeer belangrijk om specificiteit van de belagers te voorkomen
  - Nieuwe kruisingen: inbrengen van “oude genen” voor meer robuuste variëteiten

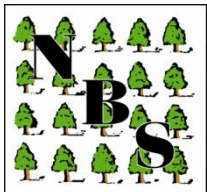

SPECIFIEKE VARIËTEITEN VOOR BEPAALDE TOEPASSINGEN

- Andere toepassingsmogelijkheden dan enkel als tafelfruit: specifieke toepassingen eisen specifieke karakteristieken. De genetische eigenschappen zijn terug te vinden in de oude, traditionele en lokale boomgaardvariëteiten.

Vb: - Rinse appelstroop: Meekersappel

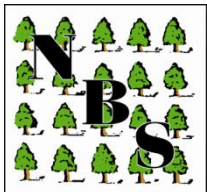
- Pure perenstroop: Korsoneispeer met voldoende pectines
- Speciale ciderappels
- Speciale variëteiten voor wijnen en likeuren ('zoete appels')

VERTAALSLAG NAAR INTENSIEVE FRUITTEELT

1. Groeibeheersing – onderstamkeuze – snoei

- Niet te zwak zodat er snel naar chemische meststoffen moet gegrepen worden
- Voldoende wortelvolumen → voldoende bodem & bodemdiepte
  - ↔ groeischokkers
  - ↔ uitspoeling meststoffen
  - ↔ droogtestress
- Voldoende **rijk** bodemleven
- Voldoende organische stof (humus)
- Herbiciden bannen; zeker bodemherbiciden. De onderstam moet bestand zijn tegen bodembegroeiing
- Zoeken naar economische benutting van de onderbegroeiing

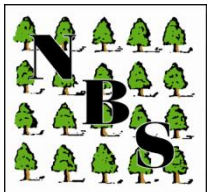
VERTAALSLAG NAAR INTENSIEVE FRUITTEELT

2. Diversiteit in de omgeving

- Afweging diversiteit en rendabiliteit/efficiëntie
Afwisseling in variëteiten en soorten
- Diversiteit in teeltlagen
→ benutting meerdere teeltlagen?
→ inspiratie uit Agroforestry (Boslandbouwsystemen)

Plaats van de hoogstamboom in de intensieve fruitteelt?

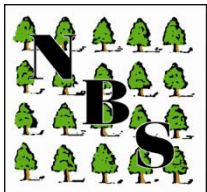
- Laagstamaanplanting = struikniveau
- Meer diversiteit door boomkruinen aan te planten
- Bepaalde variëteiten → bepaalde marktniches
- Bepaalde productie → zero-input verwerkingsfruit
- Benutting Kruidenlaag?

VERTAALSLAG NAAR INTENSIEVE FRUITTEELT

3. Diversiteit betekent ook afstappen van “super clean” telen in plantages die meer lijken op labo’s
- Afstappen van het “super controlefreak” zijn
    - Minder controle betekent meer natuurlijke processen
→ ook schommelingen, maar veel minder drastische dan wanneer je bepaalde controle verliest

Streven naar veel meer biodiversiteit in de aanplant, meerdere teelten, meer diversiteit in de onmiddellijke omgeving!

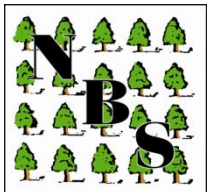

VERTAALSLAG NAAR INTENSIEVE FRUITTEELT

4. Afstappen van het onderscheid “gevoelig voor” ↔ “resistent tegen”

- Selecties van resistente of zeer tolerante variëteiten tegen een bepaalde ziekte of plaag:
  - Gebaseerd op 1 gen → weinig zinvol: resistenties worden doorbroken met als gevolg dat deze resistente variëteiten supergevoelig worden.
  - Gebaseerd op meerdere genen → minder snel doorbroken, maar zijn soms gevoeliger voor andere ziektes en plagen.
  - Streven naar **robuuste** (**‘tolerante’**) **variëteiten**, die een grote weerstandsbarrière hebben tegen vele ziektes en plagen.

VERTAALSLAG NAAR INTENSIEVE FRUITTEELT

Denkpistes:

- *Variëteiten selecteren met gunstige eigenschappen, geeft misschien niet meteen een topresultaat, maar ze zijn wel robuust genoeg (genetisch divers genoeg) om een redelijke weerstand te bieden ⇔ ziektes en plagen
- *Deze moeten geplant in een divers ecologisch evenwichtig milieu (veel biodiversiteit) en de natuurlijke weerstand van de plant kan spelen zonder te sterk benadeeld te worden door
  - te sterke groeistimulering (kunstmeststoffen, groeischokken)
  - te veel inzet van pesticiden
- *Integreren van hoogstambomen in of langs de intensievere aanplantingen. Deze vormen geen bron van infecties, maar integendeel, ze zijn de bron van een ecologisch evenwicht.

